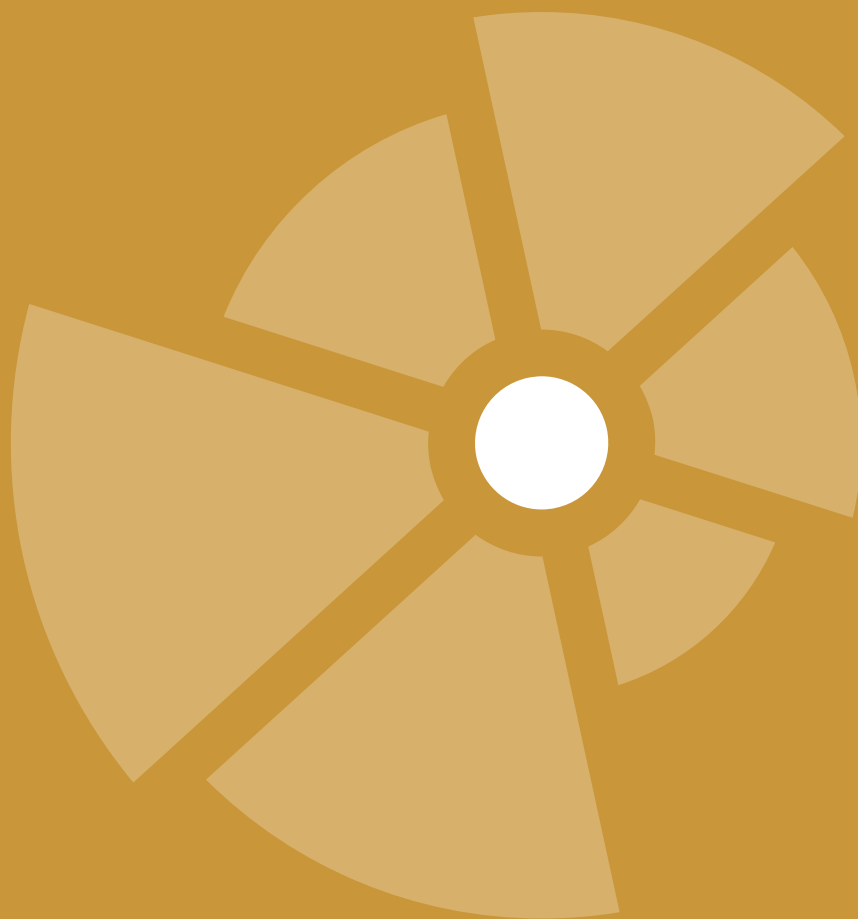

Advies over de Natuurdoelanalyse Witte Veen, provincie Overijssel

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Overijssel heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Witte Veen. Hieruit moet blijken of met al uitgevoerde of geplande maatregelen de doelen voor het in stand houden van de beschermde natuur worden gehaald of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook moet uit de NDA blijken of wordt voldaan aan het verbod dat de beschermde natuur niet mag verslechteren. De provincie heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA een goede basis is voor de maatregelen die in het gebiedsprogramma worden opgenomen.

Witte Veen behoort tot het Natura 2000-landschap Hoogvenen en ligt in Oost-Twente tegen de Duitse Grens. Het grootste deel ligt in Nederland. Het is een vrij klein en ondiep voormalig hoogveen (komveen) dat vooral van belang is vanwege een hoogveenrestant met vochtige heide en enkele vennen. Een groot deel van het gebied is in de 20ste eeuw ontgonnen, in het niet ontgonnen deel is veel bos ontstaan. Door inrichtingsmaatregelen wordt geprobeerd de kwaliteit van het gebied te vergroten en uiteindelijk ook het hoogveen te herstellen.

Wat staat er in de natuurdoelanalyse Witte Veen?

De NDA geeft een overzicht van de voorgenomen en uitgevoerde maatregelen. Recent is het inrichtingsplan vastgesteld, waardoor in 2023 veel maatregelen uitgevoerd zullen worden. De NDA geeft, op basis van expert judgement, een actuele indicatie van de kwaliteit van habitattypen. Het blijkt dat verslechtering van de meeste habitattypen niet uitgesloten is en dat uitbreidings- en verbeteringsdoelstellingen momenteel niet haalbaar zijn, waarschijnlijk ook niet na uitvoering van de maatregelen. Dit komt doordat het gebied (vaak) te droog is, de bodem door een teveel aan stikstof te voedselrijk is, habitats te klein zijn en het aanwezige water van slechte kwaliteit is. De NDA geeft aan dat (bron)maatregelen noodzakelijk zijn om de stikstofdepositie verder omlaag te brengen. Daarnaast zijn voor het behalen van de doelen ook aanvullende hydrologische herstelmaatregelen noodzakelijk. Daarvoor is volgens de NDA ook meer overleg met Duitse partijen nodig.

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de analyse en de conclusies?

De NDA is beknopt en geeft kort de voorgenomen en uitgevoerde maatregelen weer. Op hoofdlijnen is duidelijk welke uitwerking deze (zullen) hebben. De NDA stelt terecht dat er knelpunten in het gebied zijn, dat verslechtering van de (stikstofgevoelige) habitats en soorten niet uit te sluiten is en dat het waarschijnlijk is dat de doelen met de huidige maatregelen niet worden gehaald.

De Ecologische Autoriteit concludeert dat de natuur in Witte Veen is verslechterd en dat verdere verslechtering van alle habitattypen en soorten niet is uitgesloten. Ook worden doelen voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering niet behaald. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen als verslechtering is geconstateerd.¹ De in de NDA voorgestelde richting voor nieuwe maatregelen biedt onvoldoende aanknopingspunten om verdere verslechtering te voorkomen en de Natura 2000-doelen te behalen. Door het ontbreken van informatie kan bovendien niet goed worden bepaald hoe groot de opgave is voor het realiseren van alle instandhoudingsdoelen. Ook ontbreekt een volledig overzicht van (de richting voor) benodigde aanvullende maatregelen in de NDA.

¹ Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en deze uitspraak van het Europese Hof: C-418/04.

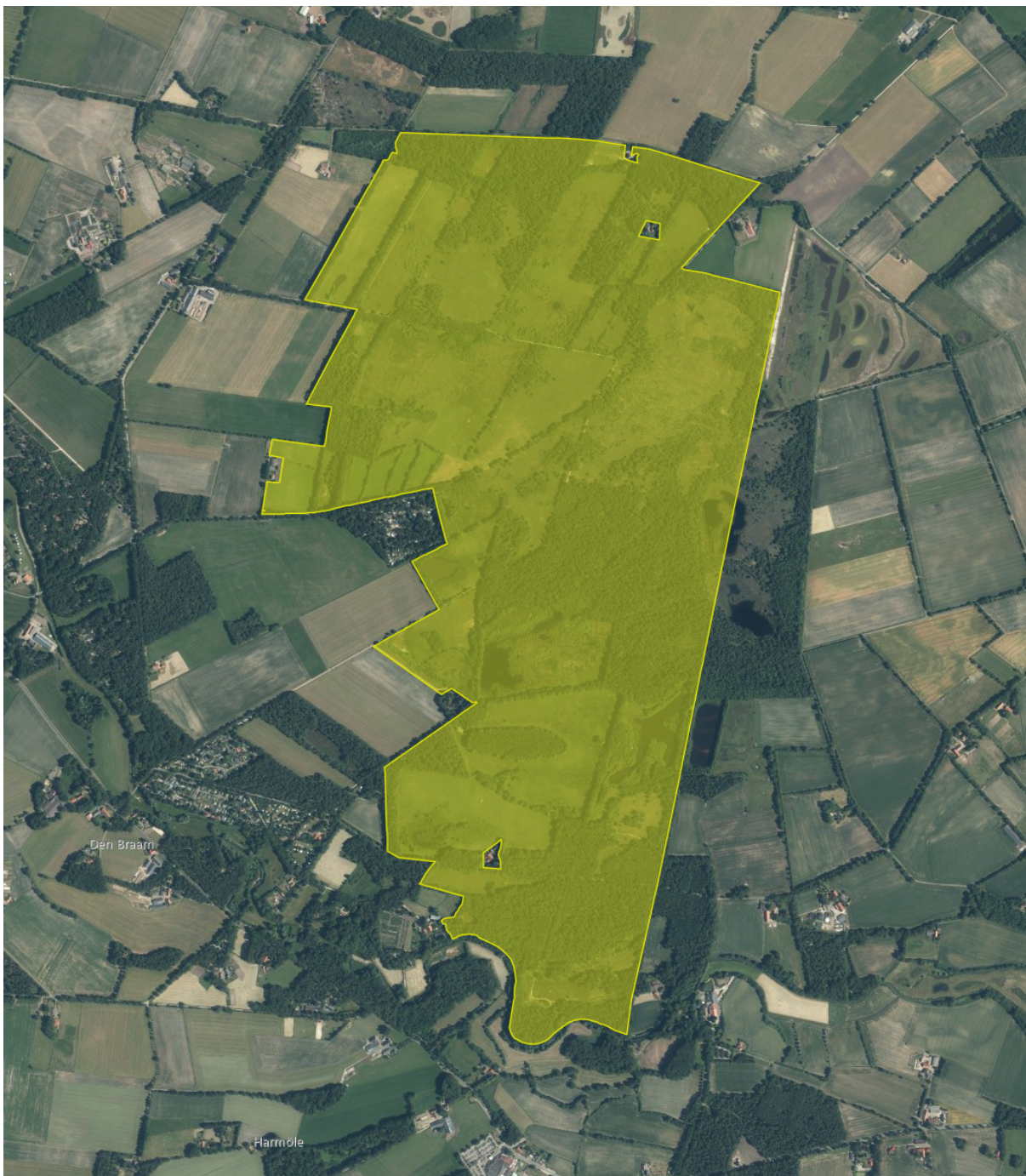
Omdat verdere verslechtering moet worden voorkomen, adviseert de Ecologische Autoriteit om niet langer te wachten met het uitvoeren van (aanvullende) maatregelen, waarvan zeker is dat ze nodig en effectief zijn. Dit vergroot de kans om de doelen te behalen. Dit geldt bijvoorbeeld voor:

- **Maatregelen**, zowel binnen als buiten het gebied, die de gewenste **hydrologische omstandigheden** creëren voor het hoogveen en de laggzone, mede met het oog op een toenemende droogte door klimaatverandering. Dit gaat met name om:
 - Verhogen van de drainagebasis in de directe omgeving van het gebied door verondiepen watergangen en verhogen waterpeil (in Nederland en Duitsland).
 - Verondiepen Hegebeek.
 - Beperken van onttrekking van grondwater voor beregening (landbouw)gewassen.
- **Bronmaatregelen** die het teveel aan **stikstofdepositie** en de effecten daarvan in het gebied tegengaan.

De NDA moet verbeterd worden om beter te begrijpen wat de oorzaken zijn van de huidige problemen en om tot een maatregelenpakket te komen, waarmee de beschermde natuur weer gezond wordt. Verbeter de NDA daarom op de volgende punten:

- **Inzicht in ecologisch systeem.** Beoordeel of de eerder gemaakte LESA nog actueel is en laat deze leidend zijn bij de beoordeling van het ecosysteem van het gebied. Controleer of de randvoorwaarden voor een goede staat van instandhouding voor de in het gebied aanwezige habitattypen nog aanwezig zijn en zo niet formuleer dan maatregelen daarbij die deze randvoorwaarden weer realiseren.
- **Meetbare doelen.** Stel specifieke en meetbare doelen op voor zowel de vergroting van oppervlakte van enkele habitattypen, als voor de kwaliteitsverbetering daarvan. Gezien de staat van de natuur in het gebied zal een actief herstel hierbij aan de basis moeten staan.
- **Maatregelen en conclusie beter onderbouwen.** Door het ontbreken van een duidelijke koppeling tussen LESA, knelpunten en maatregelen, worden de voorgestelde maatregelen niet goed onderbouwd. Maak, refererend aan de samengevatte LESA, een logische knelpuntenanalyse en baseer daar de maatregelen op, ook maatregelen die buiten het gebied moeten worden getroffen.
- **Uitvoering en effectiviteit maatregelen.** Meet tijdens en na de uitvoering van maatregelen de effectiviteit aan de hand van tevoren vastgestelde procesindicatoren, vegetatiekarteringen en monitoring van karakteristieke soorten van de habitattypen. Stuur bij, wanneer dat op basis van de monitoringdata noodzakelijk lijkt.
- **Kennisprogramma.** Er ontbreken veel gegevens over de vegetatie, fauna, abiotiek en procesindicatoren van de beschermde habitattypes in de huidige situatie. Neem deze op in een kennis- en monitoringsparagraaf. Neem hierbij, naast de al voorgenomen monitoring, ook gebiedskennis van bijvoorbeeld de beheerders mee.

Hoofdstuk 2 bevat algemene adviezen over de NDA's die zijn opgesteld voor de Overijsselse Natura 2000-gebieden. Hoofdstuk 3 bevat specifieke adviezen over de NDA van Witte Veen. In hoofdstuk 4 staan adviezen van de Ecologische Autoriteit voor het provinciale gebiedsprogramma.

Figuur 1.: Overzichtkaart van Natura 2000-gebied Witte Veen (geel gearceerd). (Bron: www.natura2000.nl).

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN) en het bijbehorende verbeterprogramma² wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde natuurdoelanalyse (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen³ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Overijssel heeft de NDA over Witte Veen voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. Zij toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee de bevoegde overheid later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en -programma's.⁴ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5076 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

-
- ² Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering.
<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2022-05/Ontwerpprogramma-Stikstofreductie-en-Natuurverbetering.pdf>. Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering geeft invulling aan de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN). In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.
- ³ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#), lid 2.4, hieruit: 'De instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'
- https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/Provisions_Art_6_nov_2018_nl.pdf.
- ⁴ Zie het instellingsbesluit: stcrt-2022-24607.pdf (<https://www.officielebekendmakingen.nl>).

2. Generieke adviezen NDA's in Overijssel

De Ecologische Autoriteit heeft inmiddels meerdere adviezen uitgebracht aan de provincie Overijssel over haar NDA's. Hieruit komen algemene opmerkingen en adviezen naar voren die voor de tot nu toe beoordeelde NDA's (verder 'de NDA's') van de provincie Overijssel van toepassing zijn. In dit hoofdstuk beschrijft de Ecologische Autoriteit deze algemene adviezen en geeft zij aan met welke informatie alle NDA's van Overijssel aangepast en aangevuld moet worden. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming van de provincie Overijssel over de maatregelen om de natuurdoelen in de betreffende Natura 2000-gebieden te realiseren.

De Ecologische Autoriteit volgt in haar oordeelsvorming de 'Handreiking Natuurdoelanalyse'⁵, haar eigen advies over deze Handreiking⁶ en het document 'Onderbouwing beoordeling herstelmaatregelen' van de Taakgroep Ecologische Onderbouwing.⁷

2.1 Algemene opmerkingen

De Ecologische Autoriteit constateert bij de NDA's van Overijssel dat er voor essentiële informatie naar literatuur en externe documentatie wordt verwezen, zonder dat de inhoud daarvan in de NDA is samengevat. De NDA moet een volledige analyse op hoofdlijnen presenteren, die voor de lezer zelfstandig leesbaar is en waarin conclusies navolgbaar zijn, zonder daarvoor achtergronddocumenten te hoeven raadplegen. Voor meer gedetailleerde informatie kan wel verwezen worden naar bijlagen en externe documentatie.

Alleen op deze manier kan de NDA doelmatig ingezet worden in het vervolgproces richting het vaststellen van het gebiedsprogramma en dienen als (compact) naslagwerk. De NDA moet daarom een complete en actuele beschrijving geven van de ontwikkeling van habitattypen en (leefgebieden van) soorten in het Natura 2000-gebied, en de factoren die daarop van invloed zijn (landschapsecologisch systeem, drukfactoren en maatregelen). Zo wordt het 'verhaal' van het gebied duidelijk, hetgeen ook helpt in het gebiedsproces.

Daarnaast valt het op dat de NDA's wel expert judgement bevatten, maar dat dit beknopt is en het ook niet duidelijk wordt in hoeverre gebiedskennis daarbij benut is. Tijdens gesprekken van de Ecologische Autoriteit met gebiedsbeheerders blijkt dat er meer informatie beschikbaar is dan in de NDA's is terug te vinden. Maak daarom in het algemeen meer (en beter navolgbaar) gebruik van aanwezige kennis van bijvoorbeeld gebiedsbeheerders en -ecologen bij het opstellen van de NDA's. Actualiseer en kwantificeer met deze kennis de landschapsecologische systeemanalyse (LESA) en habitatanalyse, benut het bij reconstructie van de referentiesituatie, bij de knelpuntenanalyse en het benoemen van (richtingen voor) nieuwe maatregelen.

Als laatste valt in algemene zin op dat de Overijsselse NDA's alleen ingaan op stikstofgevoelige habitattypen. Echter, voor een integraal beeld van het gebied dient een NDA alle habitattypen en habitatsoorten (dus ook niet-stikstofgevoelige) te behandelen, voor zover deze landschapsecologisch samenhangen. Anders is het mogelijk dat ongewenste neveneffecten van maatregelen op andere doelen niet in beeld komen.

⁵ Handreiking Natuurdoelanalyse. Bedoeld voor eerste cyclus NDA. BIJ12, juni 2022.

⁶ Advies over de Handreiking Natuurdoelanalyses. Ecologische Autoriteit, oktober 2022.

⁷ Ondersteuning beoordeling herstelmaatregelen. Taakgroep Ecologische Onderbouwing, 14 december 2022.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de NDA's aan te vullen op de volgende punten:

- Zorg ervoor dat de NDA zelfstandig leesbaar is. Maak gebruik van kaartmateriaal, tabellen, grafieken en dergelijke om conclusies te verduidelijken. Neemt bij verwijzingen naar achtergronddocumenten de conclusies en onderbouwing over in de NDA en verwijs duidelijk naar het betreffende achtergrondrapport.
- Neem, als die bestaat en ernaar verwezen wordt, een samenvatting van de LESA⁸ op met verwijzingen naar achtergronddocumenten.
- Benut aanwezige gebiedskennis van terreinbeherende organisaties en andere externe partijen betrokken bij de Natura 2000-gebieden in de provincie Overijssel.
- Beschouw de effectiviteit van maatregelen voor alle habitattypen en leefgebieden van soorten waar het gebied voor is aangewezen, voor zover deze landschapsecologisch met elkaar samenhangen.

2.2 Natura 2000-doelen

In het aanwijzingsbesluit voor de Natura 2000-gebieden zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' of 'uitbreiding' van oppervlakte en 'behoud' of 'verbetering' van kwaliteit. In de Overijsselse NDA's zijn deze doelen overgenomen uit het aanwijzingsbesluit. Daardoor ontbreken kwantitatieve en SMART⁹ geformuleerde doelen. Er is geen kwantitatieve uitwerking van de doelen naar omvang, tijd en ruimte en daardoor kan de provincie niet goed weten waar ze in het gebiedsprogramma op moet sturen. Om de doelen wel te kwantificeren en te bepalen of deze worden bereikt zijn drie ijkmomenten van belang:

- Aanmelding van het gebied¹⁰ (bij een behoudsdoelstelling).
- Huidige feitelijke situatie.
- Doelsituatie (bij een verbeter- of uitbreidingsdoelstelling).

Om te kunnen bepalen of verslechtering wordt voorkomen moet uit de NDA blijken wat op het moment van aanmelding de staat van de natuur was (en wat de huidige staat is). Dit heet de referentiesituatie. Als deze informatie niet aanwezig is, dan zal de NDA deze situatie onderbouwd moeten reconstrueren. Neem dan een (onderbouwde) inschatting op van de toen aanwezige grootte en kwaliteit van habitattypen en leefgebieden. Gebruik hiervoor historische bronnen en bijvoorbeeld kennis van (voormalige) gebiedsbeheerders, goed gedocumenteerde soortwaarnemingen voor typische soorten of gebruik een bestaande vegetatiekartering uit een nabijgelegen jaar (zonder schattingen, maar op basis van daadwerkelijk gekarteerde arealen).

Voor het tot stand brengen van duurzaam systeemherstel kunnen ook omstandigheden nodig zijn die afwijken van het moment van aanmelding, bijvoorbeeld omdat al veel verslechtering van abiotische condities had plaatsgevonden. Een goed beeld van de abiotische randvoorwaarden die nodig zijn om de doelen te halen, en hoe zich dit verhoudt tot de huidige situatie in het gebied is daarom ook essentiële informatie voor een NDA.

De NDA's van Overijssel bevatten geen informatie over (of verwijzing naar) de referentiesituatie en doen ook geen poging deze te reconstrueren.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de drie ijkmomenten in de NDA te beschrijven. Werk de instandhoudingsdoelstellingen uit naar omvang (oppervlakte/populatie), kwaliteit, plaats (waar) en tijd (wanneer). Als de situatie bij aanmelding niet beschikbaar is, moet deze worden gereconstrueerd. Geef daarbij in de NDA aan op welke informatie deze reconstructie zich baseert.

⁸ Landschapsecologische Systeemanalyse.

⁹ Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.

¹⁰ In de praktijk is dit in Nederland vaak het moment van aanwijzing.

2.3 Systeemanalyse

Systeeminzicht is de kern van een NDA. Alleen met een goed inzicht in het (landschapsecologische) systeem is het mogelijk om de huidige situatie en de potenties die het gebied heeft voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitattypen en leefgebieden te bepalen. Het is dus essentieel om vast te stellen welke maatregelen nodig zijn om de natuurdoelen te behalen.

Landschapsecologische systeemanalyse (LESA)

De NDA's van Overijssel geven geen duidelijk en navolgbaar beeld over de huidige landschapsecologische toestand van het gebied. Dat komt doordat de NDA's:

- Verwijzen naar LESA's uit beheerplannen of PAS-gebiedsanalyses van de natuurgebieden, maar geen samenvatting geven van de (belangrijkste conclusies van de) LESA.
- Niet beschrijven hoe en welke informatie uit de LESA vervolgens is benut bij het opstellen van de knelpuntenanalyse en bij het formuleren van maatregelen.
- Niet onderbouwen of de LESA's compleet en actueel zijn. Daardoor wordt niet duidelijk of inmiddels wijzigingen zijn opgetreden, bijvoorbeeld in de grondwaterstanden, waterlopen et cetera.

Analyse van de huidige situatie

Naast inzicht in de referentie- en doelsituatie is om te concluderen of de natuur verbetert of verslechterd, en gestelde doelen worden behaald, inzicht in de huidige situatie nodig. Een gedegen trendanalyse van de habitats is hierbij van grote toegevoegde waarde en soms ook essentieel. Hierin wordt beoordeeld hoe de habitattypen en (leefgebieden van) soorten zich sinds de referentiesituatie hebben ontwikkeld.

De Ecologische Autoriteit adviseert om in de NDA's:

- De belangrijkste punten uit de LESA op te nemen en hoe deze informatie benut is bij het opstellen van de knelpuntenanalyse en bij het formuleren van maatregelen. Beschrijf ook of de LESA compleet en actueel is.
- Voor het bepalen van de huidige situatie een zo recent mogelijke informatie, zoals een habitattypenkaart, te gebruiken.
- De ontwikkeling (trends) van de oppervlakte en kwaliteit van habitats en leefgebieden vanaf de referentiesituatie af te zetten tegen de (nader uitgewerkte) instandhoudingsdoelstellingen.
- De potentie voor uitbreiding van de oppervlakte van de habitats binnen de begrenzing in beeld te brengen.

2.4 Drukfactoren- of knelpuntenanalyse

Hoofdstuk 4 van de NDA's geeft een overzicht van de verschillende knelpunten in het gebied met een samenvattende tabel. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar het beheerplan en de PAS-gebiedsanalyse.

Het valt op dat de drukfactor stikstofdepositie hierin uitgebreider wordt toegelicht dan andere drukfactoren. Zo wordt het (niet) functioneren van het hydrologisch systeem van de gebieden erg summier beschreven. De hydrologie kan ecologisch echter niet los gezien worden van stikstofeffecten binnen een gebied. Zo kan verdroging de effecten van stikstof in de bodem versterken door oxidatie van de bodem en kunnen planten gevoeliger worden voor verdroging door stikstofdepositie. Daarnaast blijkt, zoals hierboven al beschreven, onvoldoende hoe de informatie uit de LESA is benut bij het bepalen en analyseren van de knelpunten.

De Ecologische Autoriteit adviseert om alle relevante knelpunten in beeld te brengen en gedetailleerd te beschrijven. Ga ook in op achterliggende oorzaken van de knelpunten en relateer deze aan het verkregen systeeminzicht.

2.5 Bestaande maatregelen en verwacht effect daarvan

Hoofdstuk 5 van de Overijsselse NDA's gaat in op de geprogrammeerde herstelmaatregelen. Ze bevatten een overzichtstabel met maatregelen die aangeeft of de maatregelen wel of niet uitgevoerd zijn.

De Ecologische Autoriteit constateert dat:

- Niet duidelijk wordt hoe de maatregelen voortkomen uit de knelpuntenanalyse.
- Nog niet is gestart met uitvoering van de meeste (met name de complexe en externe) maatregelen.
- Niet duidelijk wordt of en hoe maatregelen geborgd zijn en op welke termijn geprogrammeerde maatregelen uitgevoerd worden.
- Niet blijkt wat de effectiviteit van de maatregelen is.

In de NDA is daardoor niet helder welke maatregelen relatief de meeste ecologische winst opleveren en welke maatregelen nodig zijn om de doelen te halen. Ten slotte is niet altijd te herleiden of maatregelen elkaar onderling hinderen, versterken of zelfs uitsluiten.

De Ecologische Autoriteit adviseert om in de NDA's aan te geven:

- Hoe de uitvoering van maatregelen geborgd is en wie daarvoor verantwoordelijk is.
- Op welk schaalniveau een maatregel genomen wordt.
- Wat het verwachte effect van de maatregel is en wat dit betekent voor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Ga ook in op robuustheid van maatregelen in het licht van klimaatverandering.

2.6 Synthese en conclusie

In de NDA's staat dat, zelfs na uitvoering van alle vastgestelde maatregelen, verslechtering van (bijna) alle geanalyseerde habitattypen, en waar van toepassing leefgebieden van soorten, niet is uit te sluiten¹¹ en dat de instandhoudingsdoelstellingen buiten bereik zijn (eendoordeel: nee, tenzij). Dit komt omdat de gebieden onder druk staan van stikstofdepositie en een onvoldoende functionerend hydrologisch systeem. Ook na uitvoering van de genoemde maatregelen zullen ze nog steeds onder druk staan. Verschillend per gebied spelen ook andere drukfactoren, zoals invasieve exoten of recreatie.

De Ecologische Autoriteit constateert dat niet duidelijk wordt aangegeven of al verslechtering is opgetreden, terwijl hier in de NDA's wel aanleiding toe is. Dit blijkt dan bijvoorbeeld uit het expertoordeel. In een enkel geval wordt verslechtering geconstateerd, maar is dit niet voldoende onderbouwd.

De Ecologische Autoriteit constateert dat het nemen van maatregelen urgent is. Het is niet toegestaan om te wachten totdat verdere verslechtering of verstoring optreedt, voordat er maatregelen worden genomen.¹² Daarom is het van groot belang een heldere conclusie te trekken over al opgetreden verslechtering en deze goed te onderbouwen.

¹¹ Artikel 6 lid 2 van de Habitatrichtlijn is voor deze situatie relevant: "De lidstaten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben." Passende maatregelen hebben een preventieve aard en gaan verder dan de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te behalen. Zie ook: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/Provisions_Art_6_nov_2018_nl.pdf onder 3.

¹² Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en deze uitspraak van het Europese Hof: C-418/04.

De Ecologische Autoriteit adviseert om:

- Onderbouwing van de eindconclusies van de NDA's aan te scherpen door de genoemde punten in voorgaande paragrafen in dit advies op te volgen, zoals het nader duiden van de vegetatietrends en de al vastgestelde maatregelen. Naast een preciezere beoordeling geeft dit ook meer aanknopingspunten voor het formuleren van effectieve, aanvullende maatregelen.
- Zo snel mogelijk te starten met het treffen van maatregelen waarvan al bekend is dat ze ecologisch gezien effectief zijn, zoals hydrologische herstelmaatregelen en bronmaatregelen (voor stikstofreductie) en waarvan de ecologische neveneffecten gering zijn.

Aanvullende maatregelen

Omdat, zoals hierboven beschreven, ook na uitvoering van alle huidige en nog geprogrammeerde maatregelen er 'restproblemen' in het gebied overblijven is het duidelijk dat aanvullende maatregelen getroffen moeten worden. De Ecologische Autoriteit constateert echter dat door het ontbreken van kwantitatieve gegevens, de exacte omvang van de restproblemen niet in beeld is. Hoofdstuk 8 "Richting nieuwe maatregelen" in de NDA's gaat te beknopt en onvoldoende concreet in op aanvullende maatregelen die voor deze restproblemen een oplossing zouden kunnen bieden.

De Ecologische Autoriteit adviseert om, als in de NDA geconstateerd wordt dat doelen niet worden gehaald, verslechtering is opgetreden of niet is uit te sluiten, deze aan te vullen met (een overzicht van) richtingen voor aanvullende interne én externe maatregelen.

2.7 Kennis- en monitoringsprogramma

NDA's van de eerste cyclus moeten nadrukkelijk gezien worden als de start van een iteratief proces, waarin steeds meer informatie beschikbaar komt en steeds meer duidelijkheid komt over de te nemen maatregelen om de natuur weer gezond te maken. Het gebruik van goed onderbouwde werkhypothesen en duidelijke tussenconclusies zorgt er dan voor dat een deel van de maatregelen uit deze eerste cyclus kan worden onderbouwd en een kwantitatief beeld ontstaat van de effectiviteit van deze maatregelen. Ondanks het ontbreken van gegevens, kunnen sommige conclusies wel degelijk al getrokken worden, bijvoorbeeld omdat er hierover (wetenschappelijke en ervarings) kennis beschikbaar is of de mate van onzekerheid klein is.

Een belangrijk onderdeel van een NDA is het bieden van inzicht in gegevens- en kennishiaten. Er dienen monitoringsprogramma's gericht op verspreiding, aantallen en standplaatsfactoren opgezet te worden. Een goed beeld van de benodigde informatie, uitgesplitst naar gebiedsonderdelen, ontbreekt echter nog. Hierdoor zijn er nog veel 'losse eindjes' doordat niet is aangegeven:

- Hoe, wanneer en door wie het benodigde onderzoek wordt uitgevoerd om de ontbrekende informatie alsnog beschikbaar te krijgen.
- Welke concrete vervolgstappen worden ondernomen op het gebied van monitoring en evaluatie.

Schets de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de onderbouwing van de eindoordelen in de NDA en de keuze van maatregelen. Onderbouw, bij het ontbreken van gegevens, waarom conclusies wel degelijk getrokken kunnen worden. Geef een samenvatting van de leemten in kennis en het benodigde onderzoek uit de NDA. Geef ook aan op welke manier gebiedskennis, van bijvoorbeeld beheerders, betrokken wordt als gegevens uit het veld (nog) niet beschikbaar zijn. De Ecologische Autoriteit raadt aan om de personen of organisaties die de essentiële kennis aan kunnen leveren daar voldoende ruimte (en middelen) voor te bieden. Beschrijf ook welk onderzoek of monitoring moet en kan worden ingezet om kennisleemtes op te vullen voor de volgende NDA-cyclus. Geef hierbij aan wie daarvoor verantwoordelijk is en welke planning is beoogd voor de uitvoering in elk gebied en voor de provincie als geheel. Geef aan wat op nationaal, provinciaal en gebiedsniveau wordt aangepakt.

3. Specifiek advies Witte Veen

In dit hoofdstuk geeft de Ecologische Autoriteit gebiedspecifieke adviezen en geeft zij aan met welke informatie de NDA van Witte Veen aangevuld moet worden. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming van de provincie Overijssel over de maatregelen om de natuurdoelen te realiseren.

3.1 Opgave Witte Veen

Witte Veen is onderdeel van een grensoverschrijdend hoogveengebied, dat in de afgelopen eeuwen door turfwinning, ontginning en andere invloeden sterk in oppervlakte en kwaliteit is afgenomen. Door het nemen van inrichtingsmaatregelen wordt geprobeerd de kwaliteit van het gebied te vergroten en uiteindelijk ook herstel van hoogveen te bereiken.

Herstel van Witte Veen moet zich volgens de kernopgaven en instandhoudingsdoelstellingen richten op kwaliteitsverbetering van herstellende hoogvenen met het oog op ontwikkeling van actieve hoogvenen en herstel van randzones van herstellende hoogvenen met onder andere hoogveenbossen, zure vennen en galigaanmoerassen.

Voor herstel van hoogveenhabitats moet - naast conserveren van de resterende veenpakketten - de focus gericht zijn op het stimuleren van veenvormende processen. De randzones van het veen dienen eveneens hydrologisch hersteld te worden. Hoogveenherstel moet gericht zijn op het bereiken van een situatie waarbij de waterstand hoog en stabiel is én waarbij voor hoogveen kenmerkende hydrologische processen weer plaatsvinden en de randzone zich kan herstellen. Herstel van hoogveen kan decennia tot eeuwen duren.

Het Witte Veen heeft een opgave voor het habitattype H91D0 (Hoogveenbossen). De Ecologische Autoriteit heeft tijdens haar veldbezoek (een deel van) het bos bekeken en heeft haar twijfels of het bos wel kwalificeert als hoogveenbos. Zo is er geen veenmos in de ondergroei waargenomen.

De Ecologische Autoriteit adviseert om met een expertteam nader te onderzoeken of het hoogveenbos wel als zodanig kwalificeert, mede omdat de aanwezigheid van het bos het herstel van het naastgelegen habitattype H7110B Heideveentjes bemoeilijkt.

3.2 Systeemanalyse en knelpunten voor hoogveenherstel Witte Veen

Voorwaarden voor een goed ontwikkeld hoogveen

Er zijn drie belangrijke voorwaarden om hoogveengebieden in stand te houden (en te herstellen):

- **Voor het functioneren van het veen zelf.** De aanwezigheid van voldoende water met een goede kwaliteit is van vitaal belang voor elk hoogveen. Uitdroging van het veen moet daarom voorkomen worden. De wegzijging naar de ondergrond mag hiervoor niet meer zijn dan 40 mm per jaar. Dit kan worden bereikt door lekken in ondoorlatende lagen te dichten, de stijghoogte van het grondwater onder het veen te verhogen en neerslagoverschot in het veen zoveel mogelijk vast te houden. Op den duur ontstaat hierdoor een door veenmossen gedomineerd veenpakket dat bestaat uit een goed doorlatende bovenste laag (de

acrotelm¹³) en daaronder een zeer slecht doorlatende laag (de catotelm¹⁴). In het Witte Veen ligt daaronder ook nog een slecht doorlatende gyttjalaag¹⁵. De acrotelm kan veel water vasthouden en voert overtollig regenwater zijwaarts en oppervlakkig af over de catotelm.

- **Voor de randen van het veen met hoge biodiversiteit.** Daarnaast moet een lagg¹⁶ aanwezig zijn, die zich ontwikkelt tussen de hoogveenkern en omliggende minerale gebieden. In de lagg ontmoet het zure water uit het hoogveen het basenrijke grondwater dat vanuit diepere lagen omhoogkomt en het oppervlak bereikt (kwel). Dit creëert een gradiënt in abiotische omstandigheden met een zeer gevarieerde vegetatie en hoge soortenrijkdom.
- **Niet teveel bemesting.** Een derde belangrijke voorwaarde is dat het systeem zeer voedselarm is en blijft. Te veel stikstof zorgt voor een overschot aan voedingsstoffen. Dit is schadelijk voor de kenmerkende vegetatie en fauna van hoogvenen. Hoogveen heeft een zeer lage kritische depositiewaarde van 500 mol N/ha/jaar.

Hydrologische systeemanalyse en knelpunt

Verdroging van Witte Veen is een belangrijk knelpunt. Toch gaat de NDA hier maar zeer beperkt op in. De ecohydrologische systeemanalyse uit 2018 beschrijft wel de belangrijkste hydrologische knelpunten:

- Door turfwinning is een groot deel van het veen verdwenen. In het resterende veengebied in het Witte Veen is een dunne laag restveen (maximaal 0,5 meter) en secundair gevormd veen in veenputten aanwezig.
- Dankzij de aanwezigheid van de slecht doorlatende kleilaag (hydrologische basis), plaatselijk afgedekt door keileem verliest het hoogveenrestant praktisch geen water door wegzijging naar de diepere ondergrond. Wel treden nog verliezen op via een dun watervoerende zandlaag tussen het veen en de klei- en keileemlaag als gevolg van drainerende werking van sloten in het noordelijk deel van het gebied (Enclave Jannink). Op andere plaatsen is het waterverlies door laterale afstroming door maatregelen sterk afgenomen.
- In de dekzandrug ten oosten van het hoogveenrestant in Duitsland is, vanwege het fors afgraven van de bovengrond en het uitgraven van diverse slenken in het daar aanwezige natuurontwikkelingsgebied, de drainagebasis en daarmee de grondwaterstand verlaagd.
- Ook verliest het hoogveenrestant in de zomer water door laterale afstroming in het veen naar de aangrenzende dekzandruggen, mede als gevolg van het verschil in bergingscapaciteit tussen veen en zand. De geringe omvang van het hoogveenrestant maakt het kwetsbaar voor dergelijke verliezen.
- Het wegzakken van de grondwaterstand wordt ook versterkt door verdamping door het aanwezige bos op de dekzandgronden, met name het omvangrijke bos aan de zuidzijde. Vanwege het dunne veenpakket werkt deze verdamping sterk door naar de waterstanden in het veen. Nog aanwezige greppelrestanten hebben een negatieve invloed op de opbolling van de grondwaterspiegel in het gebied. Dit heeft niet alleen gevolgen voor het hoogveenrestant, maar ook op andere natte terreinen in het gebied.
- In het hoogveenrestant is een compartimentering aangebracht met houten damwanden, die echter plaatselijk lek zijn geraakt. Water kan daardoor in toenemende mate lateraal afstromen en wordt dus minder goed vastgehouden.
- De kenmerkende eigenschappen van de slenkenrijke, enigszins hellende westelijke randzone van het hoogveen zijn met name goed bewaard gebleven in de slenk langs de Wargerinkweg. Ter plaatse van de voormalige landbouwgronden binnen het Natura 2000-gebied kunnen de hoge potenties van de randzone echter niet tot uiting komen, met name vanwege de doorgaans nog altijd hoge fosfaatrijkdom van de bovenste bodemlaag en ook door de licht drainerende werking van de hier nog aanwezige slootrestanten en door verdampingsverlies vanuit de aanwezige hoogproductieve graslanden.

¹³ Naast uit levende veenmossen (zowel van bulten als van slenken) bestaat de acrotelm ook uit enkele kruid- en grasachtigen en het weinig vergaen organisch materiaal gevormd door veenmossen. Deze laag is ongeveer 30-70 cm dik en heeft een hoge waterbergingscapaciteit (veel en grote poriën) en een goede waterdoorlatendheid (hoog doorlaatvermogen).

¹⁴ De catotelm is de slecht doorlatende en/of weerstand biedende onderliggende veenlaag waarop (nieuw) veen kan ontwikkelen. In het Aamsveen is deze catotelm echter relatief goed doorlatend, waardoor van nature al veenwater naar het (overigens dunne) watervoerende pakket onder het veen stroomde, en daar bijdroeg aan een hoge regionale grondwaterstand.

¹⁵ De gyttjalaag bestaat uit organische afzettingen die tijdens het begin van de veenvorming zijn afgezet.

¹⁶ Lagg is van oorsprong een Zweeds woord; het is de zone waar het hoogveen en de minerale omgeving elkaar ontmoeten.

- Elders is vanwege de zeer geringe dikte van de watervoerende zandlaag de invloedafstand van het diepe ontwateringsstelsel zeer beperkt. De invloed reikt hier alleen tot in de buitenste zone van het Natura 2000-gebied, waar het geen invloed van betekenis heeft op habitattypen.

De NDA verwijst niet naar documenten waarin (een deel van) deze informatie te vinden is, zoals naar de LESA, de PAS-gebiedsanalyse of naar het herstel-, maatregelen- of inrichtingsplan. Ook overzichtelijke samenvattingen hiervan ontbreken. Daardoor mist in de NDA inzicht in hoe de verschillende analyses en plannen met elkaar samenhangen en hoe de herstelmaatregelen (in tabel 4 van de NDA) zich daartoe verhouden. Bovendien is onduidelijk welke keuzes gemaakt zijn in het voorgaande proces, of daarbij eventueel maatregelen zijn afgefallen en wat dit heeft betekend voor het doelbereik van (mogelijke) maatregelen.

Omdat het Witte Veen in hydrologisch opzicht relatief geïsoleerd ligt van zijn omgeving, zijn er goede kansen om het natuurherstel uit te voeren met maatregelen binnen het Natura 2000-gebied zelf of in de onmiddellijke randzone daarvan. Uit het veldbezoek maakt de Ecologische Autoriteit op dat inmiddels een aanzienlijk groter aantal maatregelen is of wordt uitgevoerd, vergeleken met tabel 4 in de NDA, waaronder het verwijderen van bosopslag en het herstellen van het slenkensysteem aan de noordwestzijde van het gebied.

De Ecologische Autoriteit adviseert om in de NDA meer (bestaande) kennis op te nemen over het eco-hydrologische systeem. Met inzicht in het grondwatersysteem, de relatie met habitats nu en in het verleden, en in (oorzaken van) trends in grondwaterstanden en -kwaliteit kan de (verwachte) effectiviteit van de in de NDA opgesomde maatregelen beter worden ingeschat. Geef een actueler beeld van de staat van (geplande) uitvoering van geborgde maatregelen. Als verdroging mede door klimaatverandering een drukfactor blijft, breng dan aanvullende maatregelen in beeld die aanhaken op de aanwezige systeemkennis.

Stikstof(depositie)

De kritische depositiewaarde (KDW) is de wetenschappelijk bepaalde¹⁷ waarde waarboven het risico bestaat dat natuur significante schade lijdt door de invloed van stikstofdepositie. De waarde is per habitatype verschillend. Een lage waarde, zoals voor hoogveen, betekent dat het habitatype zeer gevoelig is voor de gevolgen van stikstofdepositie.

De kritische depositiewaarde voor stikstof (500 mol/ha/jr voor hoogveen) wordt in Witte Veen momenteel sterk overschreden. De huidige depositie op het habitatype H7120 herstellende hoogvenen is hier gemiddeld 1457 mol N/ha/jaar. De NDA presenteert deze stikstofcijfers, maar maakt vervolgens niet expliciet duidelijk wat de totale benodigde stikstofreductie in het gebied is.

De Ecologische Autoriteit rekent zelf uit dat de KDW met een factor 3 wordt overschreden. Dat betekent dat er een reductie nodig is van zo'n 65%.

De Ecologische Autoriteit adviseert om in de NDA de benodigde vermindering van stikstofdepositie expliciet in kaart te brengen. Tref vervolgens snel bronmaatregelen om verdere verslechtering te voorkomen.

Connectiviteit en oppervlakte

De NDA benoemt connectiviteit in hoofdstuk 4 niet als knelpunt, maar ziet het wel als een essentieel rest-probleem voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen (tabel 7, hoofdstuk 8). De NDA geeft aan dat het essentieel is dat ecologische verbindingen met Aamsveen en Haaksbergervveen worden gerealiseerd.

¹⁷ Die waarden worden ongeveer elke tien jaar op Europees niveau geactualiseerd op basis van internationaal onderzoek.

In het beheerplan staat dat de gebieden met elkaar verbonden worden door ecologische verbindingzones. Maar uit de NDA kan niet worden opgemaakt waarom deze maatregelen niet zijn uitgevoerd of op korte termijn uitgevoerd worden. Omdat deze maatregelen buiten de Natura 2000-gebieden zelf plaatsvinden, is het volgens de Ecologische Autoriteit essentieel dat de urgentie daarvan ingebracht wordt bij de uitwerking van het PPLG (zie hoofdstuk 4).

De Ecologische Autoriteit onderschrijft het belang van verbindingen met andere hoogveengebieden, maar wijst tegelijkertijd op een belangrijk risico. Als niet eerst gewerkt wordt aan een goede kwaliteit van de habitattypen (en leefgebied van de kamsalamander) in Witte Veen zelf, kan het verbinden van gebieden ertoe leiden dat een ongewenste migratie vanuit een relatief goed gebied naar het slechte gebied tot stand komt. Dit resulteert dan in een ecologische 'sink'; de soorten trekken weg uit een Witte Veen dat nog niet op orde is, en gaan in de verbindingen op zoek naar geschikt leefgebied. Echter, ze vinden daar ook nog geen voldoende geschikt leefgebied. Het effect kan zijn dat ze niet tot succesvol broedsel komen, of zelfs sterven en gaan dus verloren voor de populatie in Witte Veen.

Verder wordt uit de NDA onvoldoende duidelijk of er binnen de begrenzing van Witte Veen mogelijkheden bestaan voor het vergroten van arealen van specifieke habitattypen. De Ecologische Autoriteit ziet daartoe mogelijk wel kansen in het zuiden van het gebied.

De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA aan te vullen met een nadere analyse van de problematiek die is verbonden aan te kleine habitatarealen en te kort schietende verbindingen met andere natuurgebieden. Ga expliciet in op de risico's, en werk de randvoorwaarden uit voor de totstandkoming van de verbindingen. Werk op basis daarvan een programma van eisen uit voor verbetering van de ecologische infrastructuur in Zuidoost-Twente, dat ingebracht kan worden in het PPLG. Onderzoek ook de versterking en/of vergroting van habitats binnen de begrenzing (zie ook elders in dit advies).

3.3 Aanpak hoogveenherstel Witte Veen

Een deel van de benodigde maatregelen voor het hoogveenherstel is al genomen of wordt binnenkort uitgevoerd. Dit zijn de eerste stappen naar herstel van zowel het hoogveen als de randzone. De eerste positieve resultaten daarvan zijn zichtbaar, zoals in het slenkengebied van de randzone. Ook eerder zijn al herstelmaatregelen genomen die volgens de ecohydrologische systeemanalyse positief hebben uitgedaakt voor de habitats in het gebied.

Desondanks geeft de NDA voor vrijwel alle habitattypen in het gebied het eindoordeel 'nee, tenzij' en constateert het voor een aantal habitattypen een negatieve trend. Verdere verslechtering kan niet worden voorkomen. Naast stikstof blijft hydrologie een restprobleem, evenals de geringe omvang van habitats en het gebrek aan ecologische verbindingen met andere natuurgebieden.

De Ecologische Autoriteit benadrukt dat de noodzaak voor aanvullende maatregelen groot is. Hoofdstuk 8 van de NDA gaat hier maar zeer summier op in. Uit de NDA blijkt niet welke aanvullende (hydrologische) systeemmaatregelen nodig zijn om de hydrologische restproblemen op te lossen. Ook is onduidelijk welke reductieopgave voor stikstof er ligt.

De Ecologische Autoriteit adviseert, mede vanwege het verslechteringsverbod (zie paragraaf 3.4 van dit advies), meer duidelijkheid te geven over urgentie, aard en omvang van aanvullende maatregelen die nodig zijn om de kwaliteit van habitattypen in het gebied te behouden en uitbreidings- en verbeteringsdoelstellingen te realiseren. Breng deze in bij het gebiedsproces dat in het kader van PPLG wordt opgestart (zie hoofdstuk 4).

3.4 Synthese en conclusie Witte Veen

Ondanks dat al eerder maatregelen zijn genomen in het Witte Veen, lijkt dit volgens de NDA nog onvoldoende geleid te hebben tot zichtbare verbetering. Er wordt een negatieve trend geconstateerd en de recent uitgevoerde en geborgde maatregelen kunnen verslechtering niet tegenhouden. Deze situatie is strijdig met de Habitatrichtlijn. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen als verslechtering is geconstateerd.

Uit de NDA wordt onvoldoende duidelijk dat de provincie Overijssel zich bewust is van de noodzaak om aanvullende maatregelen snel en effectief in te zetten. Hoofdstuk 8 van de NDA geeft daartoe te weinig aansporing. Noodzakelijke aanvullende maatregelen lijken vooruitgeschoven te worden, zonder dat daar termijnen aan verbonden worden. Een deel van de maatregelen kan worden opgepakt in het PPLG, maar dan moet wel op korte termijn duidelijk zijn wat daarvoor de inzet is.

In de NDA wordt verder gesteld dat nader overleg met Duitse partijen nodig is voor een verder herstel van Witte Veen. Dit geldt specifiek voor het treffen van maatregelen om het hydrologisch systeem in samenhang te kunnen verbeteren.

De Ecologische Autoriteit heeft, gezien de reeds opgetreden verslechtering, het dringende advies om de aanvullende maatregelen voor systeemherstel, stikstofreductie en opheffen van ecologische isolatie onmiddellijk en volledig uit te werken en in te brengen in het PPLG. Daarbij moet maximaal ingezet worden op maatregelen die het systeemherstel, zoals aangegeven in de kernopgaves voor het gebied, ondersteunen. Daar waar knelpunten ten aanzien van andere belangen optreden of dreigen op te treden, moet de NDA dit op wetenschappelijke wijze in kaart brengen en maatregelen beschrijven om dit op te lossen. Treedt ook snel in contact met betrokken Duitse partijen zodat de problematiek integraal (en in samenhang) opgepakt kan worden.

4. Adviezen voor gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend de relatie die het NDA heeft met het gebiedsprogramma en waar relevant aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met aanbevelingen, zie hiervoor het advies over de handreiking gebiedsprogramma's waarin wordt gewezen op het grote belang van samenhang.¹⁸

4.1 Relatie instandhoudingsdoelen met andere doelen van het provinciale gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband opdat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor Witte Veen zich verhouden tot andere doelen. Ecologisch gezien kunnen deze doelen sterk samenhangen, elkaar versterken of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de samenhang en prioritering van de doelen. Voor dit gebied gaat het specifiek over de volgende onderwerpen:

- Waterkwaliteit en natuur opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW).
- Verhoging van waterpeilen in veengebieden opgenomen in de Klimaatwet.¹⁹
- Realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).

4.2 Relatie stikstofspoor

Voor het vereiste systeeminzicht rond de Natura 2000-gebieden verwijst de Ecologische Autoriteit naar het advies over de Handreiking natuurdoelanalyse en naar paragraaf 2.3 van dit advies. De NDA geeft nog een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Geef voor overbelaste, stikstofgevoelige habitattypen, naast de actuele totale stikstofbelasting ook aan wat de bijdrage is van zeer lokale bronnen (binnen bijvoorbeeld 1 km), wat de bijdrage is van regionale bronnen (binnen bijvoorbeeld 3 km) en wat de landelijke achtergronddepositie uit Nederland en het buitenland is. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te reduceren.

¹⁸ Zie <https://www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5001>.

¹⁹ Ter voorkoming van veenoxidatie en emissie broeikasgassen.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Overijssel

Samenstelling van de werkgroep

Wouter Berendsen MSc (secretaris)

drs. Gert Dekker

drs. Reinoud Kleijberg

prof. dr. Henk Siepel

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5076 in te vullen in het zoekvak.

